

АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ УКРАЇНИ ЩОДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ У КОНТЕКСТІ ПРОЦЕСУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У статті здійснюється аналіз нормативно-правової бази України щодо професійної підготовки фахівців аграрної галузі у контексті процесу євроінтеграції. Автор висвітлює напрями і перспективи співробітництва України з країнами Європейського Союзу в галузі освіти та професійної підготовки фахівців аграрної галузі.

Ключові слова: професійна підготовка фахівців, європейський освітній простір, неперервна професійна освіта, освіта упродовж життя.

В статье анализируется нормативно-правовая база Украины, которая касается профессиональной подготовки специалистов аграрной сферы в контексте процесса евроинтеграции. Автор освещает направления и перспективы сотрудничества Украины со странами Европейского Союза в области образования и профессиональной подготовки специалистов аграрной сферы

Ключевые слова: профессиональная подготовка специалистов, европейское образовательное пространство, образование на протяжении всей жизни.

The article deals with the problem of vocational education of specialists of agrarian brunch. The author shows the main ways of solving this problem. It is emphasize that it is actual question to adopt Ukrainian system of vocational training to European and use the experience of the countries of EU.

Key words: vocational education of specialists, European educational space, long-life learning.

Світові тенденції глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства визначили принципово нові пріоритети розвитку освітньої галузі та професійної підготовки фахівців аграрної галузі. Адаптація українського законодавства до європейського базується на підписаному Договорі про Партнерство та Співробітництво з країнами Європейського Союзу. Цей договір творить правову основу, що базується на дотриманні принципів демократії та прав людини, а також встановлює політичні, економічні та торговельні відносини між європейським Союзом та Україною [1].

Модернізація освітньої галузі в Україні відбувається у контексті намірів України щодо входження в європейський освітній простір, підписання нею положень Болонської декларації [2]. Протягом 1992-2010 років Міністерство освіти і науки України на основі міжнародних документів з питань демократії, гуманізації в галузі освіти і прав людини здійснило заходи щодо створення нової нормативно-правової бази національної освіти України. Прийнятий комплекс нормативно-правових документів пройшов апробацію на міжнародному рівні і визначає ідеологію розвитку

освіти та професійної підготовки фахівців аграрної галузі. Важливість адаптації українського законодавства щодо професійної підготовки фахівців аграрної галузі до європейського викликана потребою інтеграції національної системи освіти до міжнародного освітнього простору. В контексті зазначеного, країною був розроблений та прийнятий Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [3].

У Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту» (2002 р.), «Про професійно-технічну освіту», Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті наголошується про необхідність підвищення професійного рівня та загальнокультурного рівня випускників. Пріоритетними напрямами державної політики щодо розвитку освіти є: особистісна орієнтація освіти; формування національних та загальнолюдських цінностей; постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу; розвиток системи неперервної професійної освіти та навчання протягом життя; інтеграція вітчизняної освіти в європейський та світовий

освітній простір. Життєво важливим, актуальним сьогодні є розвиток системи професійної підготовки фахівців аграрної галузі в контексті системи неперервної професійної освіти.

На сьогодні у системі Міністерства аграрної політики фахівців для галузі готують 20 вищих навчальних заклади III-IV рівнів акредитації та 114 закладів I та II рівнів акредитації (технікумів, коледжів), що становить близько 16 відсотків всіх вищих навчальних закладів України, 32 навчально-курсові комбінати [4].

Навчальні заклади сільськогосподарської освіти знаходяться у підпорядкуванні Міністерства аграрної політики України. Разом із тим вони користуються нормативно-правовими документами, що стосуються усіх закладів освіти. Основними є:

- Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах (Затверджено наказом Міністерства освіти України від 2.06.93 № 161. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 23.11.93 р. за № 173) [5];

- Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України (Затверджено наказом Міністерства освіти України від 8.04.93 № 93 із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти від 20.12.94 р. № 351) [6];

- Порядок призначення і виплати стипендій (Затверджено постановою Кабміну України від 12.06.04 р. № 882) [7];

- Положення про порядок переведення, відрахування та поновлення студентів вищих навчальних закладів освіти (Затверджено наказом Міністерства освіти України від 15.07.96 р. № 245. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 7.08.96 № 427/1452) [8];

- Положення про академічні відпустки та повторне навчання у вищих навчальних закладах освіти (Затверджено наказом Міністерства освіти України і Міністерства охорони здоров'я від 06.06.96 р. № 191/153) [9];

- Положення про організацію екстернату у вищих навчальних закладах України (Затверджено наказом Міністерства освіти України від 08.12.95 р. № 340. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 3.01.96 р. № 1/1026) [10];

- Програма проведення педагогічного експерименту щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ВНЗ III і IV рівнів акредитації (Затверджено наказом Міністерства освіти і науки від 23.01.04 р. № 48) [11];

- Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу (витяг) (Наказ Міністерства освіти і науки України від 30.12.05 р. «774») [4];

- Програма дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України (Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 23.01.04 р. № 49) [12].

Розв'язання проблем щодо забезпечення випереджувального розвитку професійної освіти і

навчання, її ресурсного забезпечення, спрямованих на максимальне задоволення освітніх потреб особистості, відповідності рівня і якості кваліфікації, компетентності робітників вимогам роботодавців, здійснюється шляхом [15]:

- удосконалення законодавства;
- підвищення ефективності управління;
- досягнення якості і результативності професійної освіти і навчання;

- підвищення соціального статусу і професіоналізму педагогічних працівників, посилення їх державної підтримки;

- формування ефективних фінансово-економічних механізмів;

- створення єдиного інформаційного простору;

- поглиблення міжнародного співробітництва.

Важливим кроком для розвитку професійної підготовки фахівців аграрної галузі в Україні є залучення роботодавців до участі у навчальному процесі професійно-технічних навчальних закладів [15]. Тим самим створюються умови для вирішення проблеми забезпечення випускників вузів роботою за профілем.

Варто зазначити постанову Кабінету міністрів України, де йдеться про надання робочих місць для проходження учнями, слухачами професійно-технічних навчальних закладів виробничого навчання та виробничої практики. Разом з наданням можливостей проходження виробничої практики, нею передбачено можливість також наступного працевлаштування [15].

Детальне опрацювання діючої законодавчої та нормативно-правової бази спільно із зацікавленими центральними органами виконавчої влади показало, що зазначений спектр питань, пов'язаний з участю роботодавців у підготовці та перепідготовці кадрів, освітніх та наукових процесів регулюються чинними Законами України, зокрема «Про освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про оподаткування прибутку підприємств», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», «Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту, першим робочим місцем з наданням дотацій роботодавцям», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (у сфері вищої освіти)», «Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності», «Про управління об'єктами державної власності», Господарським кодексом України тощо [15]. Питання щодо надання податкових пільг підприємствам, установам, організаціям – замовникам робітничих кадрів за умови участі у навчальному процесі на даний час законодавчо частково врегульовано [15].

З метою врегулювання суспільних відносин у галузі навчання, виховання, професійної підготовки громадян України був прийнятий Закон «Про вищу освіту» [16]. Він встановлює правові, організаційні, фінансові та інші засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для

самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства і держави у кваліфікованих фахівцях.

Заклади вищої сільськогосподарської освіти III-IV рівнів протягом 2005/2006 навчального року відповідно Наказу Міністерства освіти і науки України почали впроваджувати кредитно-модульну систему організації навчального процесу [13; 4]. Серед вищих закладів освіти, які впроваджуватимуть експеримент щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу було обрано Білоцерківський державний аграрний університет, Миколаївський державний аграрний університет, Національний аграрний університет, Подільська державна аграрно-технічна академія, Сумський національний аграрний університет, Харківський державний технічний університет сільського господарства [4].

Одним з шляхів розвитку професійної підготовки фахівців аграрної галузі є міжнародна діяльність закладів освіти. Так, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України та заклади сільськогосподарської освіти співпрацюють з Європейським Союзом у рамках Програми трансєвропейського співтовариства в галузі вищої та професійної освіти. Інструментом європейської політики в галузі освіти є спільні проекти і програми, реалізація яких має служити створенню «Європи без кордонів і бар'єрів». Вони мають на меті підвищення якості та ефективності навчання, гарантування визнання дипломів, обмін інформацією і т. п. Ці ініціативи сприятимуть вирішенню актуальних завдань, які стоять перед вищими навчальними закладами: підвищення попиту на освіту університетського рівня, надання міжнародного характеру освіті і дослідженням, розвиток безперервного навчання та результативної та близької співпраці з економікою.

З цією метою було створено Департамент міжнародного співробітництва та європейської інтеграції при Міністерстві освіти і науки, молоді та спорту [14]. Цілі та завдання Департаменту [14]:

- сприяння широкій співпраці з навчальними закладами, науковими установами, громадськими організаціями, приватними фондами інших країн, представлення в установленому порядку інтересів України з питань освіти і науки в міжнародних відносинах;

- укладення та забезпечення реалізації міжнародних угод з питань співробітництва в галузі освіти і науки, підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації іноземних громадян у навчальних закладах України;

- координація роботи міністерств, відомств і навчальних закладів з питань підготовки фахівців для зарубіжних країн;

- створення умов для правового і економічного захисту всіх форм зовнішньоекономічної діяльності навчальних закладів, сприяння їм у встановленні прямих зв'язків із зарубіжними партнерами.

Для виконання покладених завдань Департамент здійснює наступні заходи [14]:

- напрацьовує на основі документів державних законодавчих та виконавчих органів рекомендації, які визначають загальну політику міжнародних зв'язків у галузі освіти;

- розробляє пропозиції щодо заключення міжнародних договорів (угод) України та Міністерства освіти і науки України, координує виконання програм міжнародного співробітництва, договорів (угод) у галузі середньої, професійно-технічної, вищої, післядипломної, а також наукової діяльності, інформує зацікавлені підрозділи Міністерства освіти і науки України про результати з метою аналізу і використання у практичній роботі;

- встановлює зв'язки з іноземними установами з питань організації курсів української мови, семінарів для іноземних слухачів, підготовки та перепідготовки кадрів на компенсаційній основі;

- відряджає за кордон студентів, аспірантів, науково-педагогічних працівників відповідно до міжнародних угод України та МОН України;

- організує протокольні заходи, пов'язані з прийомом в МОН України делегацій, працівників посольств і представництв, окремих громадян зарубіжних країн;

- бере участь у створенні механізмів фінансово-економічного забезпечення міжнародної освітньої діяльності;

- координує діяльність міністерств і відомств, підрозділів МОН України, навчальних закладів, де здобувають освіту іноземці, з питань подальшого удосконалення організації та змісту навчально-виховного процесу;

- здійснює упорядкування мережі навчальних закладів, їх спеціалізації, за напрямками підготовки, групами спеціальностей, країн і регіонів та розміщенню контингенту іноземних студентів;

- організовує розробку та видання навчально-методичної літератури для забезпечення процесу підготовки фахівців для зарубіжних країн;

- проводить роботу щодо забезпечення постійних ділових стосунків з випускниками – іноземними громадянами, створенню для них ефективної діючої системи підвищення кваліфікації з усіма формами навчання і оплати, в тому числі на комерційній основі;

- забезпечує роботу з документами та листами громадян.

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту та Міністерство аграрної політики України визнають принцип європейського солідаризму і активно вивчають кращий досвід розвитку професійної підготовки фахівців аграрної галузі та аграрного сектора в країнах ЄС. Визначено нові завдання: знайти нові підходи, засоби, невикористані резерви та спрямувати їх на підвищення прибутковості і конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників.

Важливість міжнародного співробітництва викликана забезпеченням інтеграції національної системи освіти та професійної підготовки фахівців до міжнародного освітянського простору за такими головними принципами: пріоритет

національних інтересів, збереження і розвиток інтелектуального потенціалу нації, орієнтації на національні та загальнолюдські цінності. Інструментом політики співробітництва України з країнами ЄС в галузі професійної підготовки фахівців є участь у міжнародних проектах і програмах (Tempus, Erasmus Mundus, Grundtvig, Leonardo da Vinci та ін.), реалізація яких має сприяти підвищенню якості та ефективності навчання, гарантувати визнання дипломів, обміну інформацією і т. п.

Отже, аналіз нормативно-правової бази України у контексті професійної підготовки фахівців аграрної галузі свідчить про те, що розвиток навчальних закладів сільськогосподарської освіти – важлива мета освітньої політики держави. Ця політика базується на співробітництві України з країнами ЄС. У вищезгаданому співробітництві особлива увага приділяється участі у співробітництві вищих навчальних закладів з європейськими науковими колами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Україна на шляху до Європейського Союзу. – Urząd Komitetu Integracji Europejskiej : Варшава, 2006. – 189 с.
2. Болонський процес у фактах і документах (Сорбона – Болонья – Саламанка – Прага – Берлін) / Упорядники: Степко М. Ф., Болюбаш Я. Я., Шинкарук В. Д., Грубіянюк В. В., Бабин І. І. – Тернопіль : Видавництво ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2003. – 56 с.
3. Закон України «Про внесення зміни до Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_2009_01_14/an/14/T090852.html#14.
4. Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу (випяг) (Наказ Міністерства освіти і науки України від 30.12.05 № 774) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minagro.gov.ua/page/?5193>.
5. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах (Затверджено наказом Міністерства освіти України від 2.06.93 № 161. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 23.11.93 за № 173) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minagro.gov.ua/page/?4943>.
6. Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України (Затверджено наказом Міністерства освіти України від 8.04.93 № 93 із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти від 20.12.94 № 351) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/page/?4944>.
7. Порядок призначення і виплати стипендій (Затверджено постановою Кабміну України від 12.06.04 № 882) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minagro.gov.ua/page/?4947>.
8. Положення про порядок переведення, відрахування та поновлення студентів вищих навчальних закладів освіти (Затверджено наказом Міністерства освіти України від 15.07.96 № 245. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 7.08.96 № 427/1452) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/page/?4951>.
9. Положення про академічні відпустки та повторне навчання в вищих навчальних закладах освіти (Затверджено наказом Міністерства освіти України і Міністерства охорони здоров'я від 06.06.96 № 191/153.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minagro.gov.ua/page/?5063>.
10. Положення про організацію екстернату у вищих навчальних закладах України (Затверджено наказом Міністерства освіти України від 08.12.95 № 340. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 3.01.96 № 1/1026) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minagro.gov.ua/page/?5064>.
11. Програма проведення педагогічного експерименту щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ВНЗ III і IV рівнів акредитації (Затверджено наказом Міністерства освіти і науки від 23.01.04 р. № 48) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/page/?5190>.
12. Програма дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України (Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 23.01.04 № 49) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minagro.gov.ua/page/?5249>.
13. Нормативно-правові акти з питань освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.loippo.lg.ua/zakonodavstvo.htm>.
14. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/apostul/department>.
15. Професійно-технічна освіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/education/prof-tech>.
16. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2984-14>.

Рецензенти: Мітрасова О. П., д.пед.н., професор;
Лебідь С. Г., к.пед.н., доцент

© Заскалета С. Г., 2011

Дата надходження статті до редколегії 14.09.2011 р.